

Др Јелена С. МИЛЕНКОВИЋ*¹

ПРИВРЕДНИ СУБЈЕКТИ КАО ПОДНОСИОЦИ ПРЕДСТАВКЕ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ИМОВИНСКА ГРАЂАНСКА ПРАВА КОЈА МОГУ ЗАШТИТИТИ

Резиме

Аутор се у раду бави анализом привредних субјеката као подносилаца представке пред Европским судом за људска права, анализом људских права на чију повреду су се жалили, а која су гарантована Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, као и правом привредних субјеката на приступ Европском суду, кроз анализу страначке и процесне способности.

Други део рада је посвећен анализи казуистике Европског суда, која се тиче имовинских и грађанских права и обавеза гарантованих Европском конвенцијом и Протоколом 1 уз Конвенцију, која су привредни субјекти у могућности да заштите пред Европским судом.

Ради успешне заштите људских права пред Европским судом, аутор у раду указује на аутономност значења појмова грађанских права и обавеза и права на имовину, која се разликују у односу на правни систем Србије.

Кључне речи: *привредни субјекти, грађанска права и обавезе, имовинска права, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и Протокол број 1 уз Конвенцију, Европски суд за људска права.*

I. Привредни субјекти као подносиоци представке пред Европским судом за људска права

Европски суд за људска права (у даљем тексту: Суд) образован је Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода

* Доцент, Саветник у Државном правобранилаштву – Одељење за заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права

1 Ставови изнети у раду представљају искључиво личне ставове аутора.

(у даљем тексту: Конвенција), као стални суд пред којим подносиоци представке могу заштитити људска права и слободе гарантоване овим међународним правним актом, у случају да повреду учини држава потписница Конвенције.² Кључно питање за нас јесте да ли и привредни субјекти уживају људска права, која, потом, пред Судом могу да штите. Притом се нећемо освртати на расправу о неспорном парадоксу да ли и субјекти који нису физичка лица могу уживати људска права, која по свом одређењу припадају само људима.

У складу са чланом 34. Конвенције, подносилац представке може бити „свако лице, невладина организација или групе лица”, под чиме се подразумевају сва правна лица, а као таква и сви привредни субјекти³, уколико не врше и не учествују у вршењу јавне власти, или уколико нису под контролом државе. Једино члан 1. Протокола број 1 уз Конвенцију изричито спомиње правна лица као титуларе права на имовину, али их ниједан члан Конвенције изричито не искључује. Ипак, по природи ствари не можемо рећи да су привредни субјекти обухваћени гаранцијама, на пример, забране злостављања из члана 3. Конвенције или права на склапање брака из члана 12. Конвенције. Начелно говорећи, Конвенцијом су заштићена искључиво грађанска и политичка права, не и остале категорије људских права, али се гаранције ипак односе и на њихове економске аспекте.

Поред права на имовину, из праксе Суда се може утврдити да су привредни субјекти најчешће подносили представке због повреде права на правично суђење из члана 6. став 1. Конвенције, у вези са различитим процесним гаранцијама грађанских судских поступака, као и права на делотворно правно средство из члана 13. Конвенције. Када су у питању друге гаранције, а имајући у виду принцип да је Конвенција „живи инструмент“, Суд је констатовао да и нека права за која би се у правној теорији могло закључити да не могу припадати привредним субјектима, ипак могу уживати и привредни субјекти, попут права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8. Конвенције, слободе изража-

2 Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, "Службени лист СЦГ" – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005-исправка и "Службени гласник РС" - Међународни уговори, бр. 12/2010.

3 Winfried H. van den Muijsenbergh; Sam Rezai, *Corporations and the European Convention on Human Rights*, стр. 48. Presented in March 2011 at the University of the Pacific, McGeorge School of Law Symposium on The Global Impact and Implementation of Human Rights Norms, доступно на адреси Pacific McGeorge School of Law http://www.mcgeorge.edu/Documents/Conferences/GlobeJune2012_Corporationsandthe.pdf, приступљено 26.02.2019.

вања из члана 10. Конвенције и права на накнаду нематеријалне штете из члана 41. Конвенције.

Иако се правом на приватни и породични живот првенствено штите физичка лица, Суд је утврдио да се право на дом може проширити и на привредне субјекте, њихове канцеларије и огранке. Наиме, у једном случају пред Судом грађевинска фирма је поднела представку због тога што су органи тужене државе без налога вршили претрес њених канцеларија, са намером да дођу до докумената којима би потврдили повреду забране конкуренције. Суд је утврдио повреду члана 8. Конвенције.⁴

Слобода изражавања представља још једно контроверзно питање, које је Суд разматрао када су у питању представке привредних субјеката. Под слободом изражавања чисто комерцијалне природе Суд је сматрао ону „којом се подстиче јавност на куповину неког конкретног производа“.⁵ „Нити правни статус привредног субјекта, нити чињеница да су његове активности комерцијалне... не могу лишити привредни субјект да ужива слободу изражавања.“⁶ У једном случају пред Судом, правном лицу је било забрањено да на телевизији у туженој држави емитује своју рекламу, у којој се пропагира вегетаријанска исхрана. Ово питање није имало само комерцијални, већ и политички аспект, чиме је повређена слобода изражавања.⁷ По природи ствари, медијске куће су често подносиле представку због повреде слободе изражавања пред Судом. Познат је случај у коме су Обзервер и Гардијан поднели представку против Велике Британије, јер им је домаћи суд привремено забранио објављивање дела ва књиге бившег припадника тајне службе МИ5, која је садржала информације о припадницима службе и начину рада, као и о наводним незаконитим активностима, попут прислушкивања амбасадора страних земаља и организовања убистава неких званичника. Суд је утврдио да је Велика Британија подносиоцима представке повредила слободу изражавања, уз досуђивање високе накнаде штете по том основу.⁸

Уколико Суд утврди повреду Конвенције, уобичајено је да подносиоцу додели и накнаду штете, наравно, уколико је такав захтев истакнут у представи. Свакако да питање досуђивања материјалне штете и трошкова

4 *Societe Colas Est and Others v. France*, број представке 37971/97, ст. 40-42, 16.04.2002.

5 *VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, број представке 24699/94, ст. 57, 28.06.2001.

6 *Autronic Ag v. Switzerland*, број представке 12726/87, ст. 47, 22.05.1990.

7 *VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, број представке 24699/94, 28.06.2001.

8 *The Observer LTD and Others; Guardian newspapers LTD v. The United Kingdom*, број представке 13585/88, 05.10.1989.

поступка ни на један начин није спорно. Међутим, када је у питању накнада нематеријалне штете, долази се до одређене дилеме. Наиме, нематеријална штета се досуђује услед претрпљеног физичког и психичког бола и страха. Поставља се питање да ли и привредни субјекти могу претрпети овакву штету. Суд је изнео став да ће то зависити од околности сваког појединачног случаја. Начелно посматрано, привредном субјекту може бити нарушена репутација или, рецимо, може бити изложен непријатностима, као и дуготрајној неизвесности у случајевима када поступци у којима је странка трају неразумно дуго. У случају *ЕВТ Компани против Србије* подносилац представке је, поред осталог, тражио и „накнаду нематеријалне штете коју је претрпео због пропуста домаћих органа да у потпуности изврше правноснажну пресуду која је донета у његову корист, а што укључује и накнаду за озбиљан поремећај његовог пословања, као и за душевни бол који је претрпео власник подносиоца представке“. Иако је Влада оспорила и овај захтев и „приметила да је било који бол који је претрпео власник подносиоца представке ирелевантан, с обзиром на то да он није подносилац представке пред Судом“, Суд је утврдио повреду и досудио накнаду нематеријалне штете овом привредном субјекту.⁹

У претходном делу текста смо, на основу увида у праксу Суда, утврдили да се привредни субјекти јесу појављивали као подносиоци представке, с тим што је неопходно нагласити да је неупоредиво мањи број представки које Суду подносе привредни субјекти у односу на физичка лица. Да би се питање привредних субјеката као подносилаца представке пред Судом објаснило детаљно, неопходно је посматрати и услове који за то морају бити испуњени.

Право на приступ сваком суду, укључујући и Европски суд за људска права, условљено је постојањем страначке, као и процесне способности. Приликом анализе појмова страначке и процесне способности привредних субјеката, неопходно је имати у виду то да се њихово значење које имају у националном правном систему разликује од оног које им даје Суд. Наиме, ови појмови представљају један од аутономних конвенцијских појмова, попут, рецимо, појма спора о грађанским правима и обавезама и појма имовине.

Способност да се буде странка у поступку представља правило. Подразумева да тужилац или тужени може бити сваки субјект који, према материјалном праву, може бити носилац права и обавеза. Дакле, заснива се на правној способности. Недостатак страначке способности

⁹ *ЕВТ Компани против Србије*, број представке 3102/05, ст. 56-58, 21.06.2007.

представља неотклоњиву сметњу за пуноважно покретање судског поступка и приступ суду. Имајући у виду то да сваки жив човек и *nasciturus*, уколико се живо роди, поседују правну, односно страначку способност, у случају њеног недостатка неће ни постојати физичко лице коме се може ускратити право на приступ суду. Слично важи и за правна лица, која правно не постоје без правне способности, уз одређене изузетке, те неће имати ни страначку способност.¹⁰ Страначку способност Суд посматра независно од националног одређења овог појма, што се посебно види у случају *Компанија Yukos против Русије*.¹¹ У конкретном случају, тужена држава се позивала на неприхватљивост представке *ratione personae*, пошто је подносилац била компанија, која је ликвидирана због банкрутства. Суд је ово питање посматрао флексибилно и прихватио представку. Свој став је аргументовао тиме што би се, у супротном, омогућило државама да ликвидирају она правна лица чија су права прекршиле, да би их ликвидацијом спречиле да се тим поводом обрате Суду.¹² Аутономност појма страначке способности огледа се у томе да привредни субјекти не морају имати страначку способност по националном праву, а њихова представка ће и даље бити прихваћена, осим у случајевима када поднесу представку због повреде оних права која су карактеристична само за физичка лица, попут права на живот.¹³

Када је у питању могућност да странка пуноважно својом вољом предузима процесне радње и да радње њених противника и суда буду према њој пуноважно предузете, оваква способност странке представља процесну способност, а она је уско везана са постојањем пословне способности. У случају неиспуњавања услова за стицање процесне способности, субјекту права ће бити ограничено право на приступ суду, али не и ускраћено. Ово право моћи ће да оствари путем свог заступника.

Приликом дефинисања ко може поднети представку у име привредног субјекта, неопходно је поћи опет од члана 34. Конвенције. Наиме, овим чланом је, како смо утврдили, дата могућност и привредном субјекту да поднесе представку Суду, али је неопходно да докаже да је жртва повреде права из Конвенције. Право на приступ суду биће ограни-

10 Изузетак могу бити рецимо привредна друштва у оснивању или удружења која испуњавају битне услове за стицање страначке способности под одређеним условима, видети у Боривоје Познић; Весна Ракић-Водинелић, *Грађанско-процесно право*, Београд, 2010, стр. 148-149.

11 *ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, број представке 14902/04, 20.09.2011.

12 W.H.A.M. van den Muijsenbergh; S. Rezaï, *op. cit.*, стр. 63.

13 Александар Јакшић, *Европска конвенција о људским правима-коментар*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2006, стр. 431-432.

чено лицима која немају правни интерес да својим поступањем заштите своје право. Притом се Суд не води начином регулисања питања „статуса жртве“ према националном праву, већ је и ово појам са аутономним значењем. Суд изричито констатује „да се одредбе Конвенције не односе на *actio popularis*, а да подносилац представке мора бити лично жртва повреде Конвенције”.¹⁴ Разлог који Суд износи у својој пракси је тај „да би се избегли случајеви појединаца који се жале на судске одлуке из поступака у којима нису били странка”.¹⁵ Постоје случајеви у којима се чини да је у питању *actio popularis*, али је Суд ипак утврдио постојање личног интереса. Када је подносилац представке била организација за заштиту животне средине, због одлуке државног органа да дозволи рад компанији која потенцијално угрожава животну средину, представка је била прихватљива, јер је организација штитила конкретне интересе својих чланова, чији су економски интереси угрожени.¹⁶ Међутим, из праксе Суда се може утврдити да лице не мора бити лично жртва, већ и индиректно.¹⁷ Када је у питању повреда права на имовину привредног субјекта, статус жртве могу имати и његови акционари, у случају да због изузетних околности сам привредни субјект не може поднети представку.¹⁸

II. Имовинска грађанска права која привредни субјекти могу штитити пред Европским судом за људска права

Универзалност правних система држава потписница Конвенције не постоји, па самим тим ни универзалност појма грађанских права и обавеза и права на имовину, која се у свим државама штите. Да би правни субјекти били једнаки у уживању људских права гарантованих Конвенцијом, Суд посматра и ове појмове независно од њиховог националног, неуниверзалног одређења, те га самим тим проширује и даје му аутономно значење. Да би се одредила ширина аутономног појма грађанских права и обавеза и права на имовину, битну улогу има казуистика Суда.

Иако се у правној теорији појмови приватног, грађанског и имовинског права не могу изједначити¹⁹, Суд се не води правно-теоријским критеријумима приликом утврђивања значења појмова гаранција регулисаних

14 *X. v. Germany*, број представке 6742/74, The Law, 10.07.1975.

15 *L'égabliere A.S.B.L. v. Belgium*, број представке 49230/07, ст. 29, 24.05.2009.

16 *L'égabliere A.S.B.L. v. Belgium*, број представке 49230/07, ст. 25, 24.05.2009.

17 Славољуб Царић, *Европско право људских права*, Интермекс, Београд, 2015, стр. 121-123.

18 *Лекић против Словеније*, број представке 36480/07, ст. 111, 11.12.2018.

19 Илија Бабић, *Грађанско право, књига 1. Увод у грађанско право и стварно право*, Службени гласник - Факултет за европске правно-политичке студије, Нови Сад - Београд, 2006, стр. 20. и 21.

Конвенцијом, те ни не прави разграничење ових појмова. Стога бисмо на основу казуистике Суда могли рећи да појмови приватних, грађанских и имовинских права представљају синониме, самим тим ће сваки укључивати и правне послове привредног права. Основни критеријум којим се Суд води јесте заштита преовлађујуће приватноправног интереса подносиоца пред-ставке. Ми ћемо користити синтагму грађанска имовинска права.

Суд о појму спора о грађанским правима и обавезама говори у оквиру члана 6. став 1. Конвенције, док о појму имовине и имовинским правима говори у оквиру гаранције из члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију.²⁰ Усвајањем Протокола број 1 уз Конвенцију по први пут је на међународном нивоу успостављен делотворан механизам за заштиту имовинских права.²¹

Да би се неко право могло подвести под аутономни појам грађанских права и обавеза, првенствено оно мора постојати у националном систему државе потписнице Конвенције, не узимајући у обзир природу надлежног органа који одлучује или порекло спора. То право мора бити грађанско по својој природи, при чему се ова природа тумачи шире од њеног класичног значења у правној теорији. Конвенцијско значење појма је шире од оног у домаћем законодавству, како у погледу појма спора, тако и у погледу појма грађанских права и обавеза. Стога ће и одлучивање о многим правима у националном правном систему бити ван области спора о грађанским правима и обавезама, али ће уживати заштиту пред Судом. Важи и обрнуто. Наиме, постоје права којима Суд неће пружити заштиту, али ће у домаћем систему та права бити заштићена у спору о грађанским правима и обавезама. Због тога бисмо могли рећи да постоји екстензивно, али и рестриктивно тумачење члана 6. став 1. Конвенције. Налазимо да је основни узрок непоклапања различито теоријско полазиште које има Суд при одређивању појма спора о грађанским правима и обавезама, а то је теорија интереса, при чему се као критеријум узима природа предмета правног односа, тј. да ли су у питању приватноправни или јавноправни интереси. За разлику од тога, у Србији је теоријско полазиште засновано

20 Члан 1. Протокола број 1 уз Конвенцију о заштити људских права и основних слобода, усвојен у Паризу, 20. марта 1952. године, „Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права. Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу с општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни.“

21 Драгољуб Поповић, *Protecting property in European Human Rights Law*, Utrecht, 2009, стр. 8-10.

на теорији подвргавања и теорији субјекта, узимајући у обзир равноправан или подређено-надређен положај учесника правног односа, и носиоца права као приватноправног или јавноправног субјекта.²²

И поступци из области јавног права, попут управног поступка, могу спадати у опсег конвенцијског појма спора о грађанским правима и обавезама, уколико се у њима одлучује о правима из области приватног права.²³ Како критеријум природе предметног права даје за резултат много шири спектар права која могу ући у корпус конвенцијских грађанских права и обавеза, то је и разумљиво да ће се појам спора поводом грађанских права и обавеза екстензивније тумачити, него што је то случај у законодавству Србије. Из разлога непоклапања конвенцијског и националног појма спора о грађанским правима и обавезама, уследила је измена у српском законодавству, којим се регулише управни поступак.²⁴

Под аутономним значењем имовинских права подразумева се свако право коме Суд приписује „имовинску природу, уз прилично екстензивно тумачење. Притом ће се узети у обзир постојећа имовина, постојећа имовинска права, потраживања и захтеви, за које мора постојати легитимно очекивање да ће се стећи својинско право“, и који морају бити довољно утемељени да би били подобни за извршење.²⁵

На основу праксе Суда, осим покретних и непокретних ствари, објекти заштите члана 1. Протокола број 1 су и: „економски интереси у вези са пословањем привредног субјекта; акције и удели у предузећима; интелектуална својина; облигациона права; будући приходи; легитимно очекивање; право на пензију и друга социјална права *ad personam*“²⁶ и захтеви за компензацију за имовину над којом је извршена експропријација²⁷.

22 Јелена С. Миленковић, „Упоредноправна анализа појма спора о грађанским правима и обавезама у пракси Европског суда за људска права и српском законодавству“, *Правна ријеч*, број 52/2017, Бања Лука, 2017, стр. 119-131.

23 Van Dijk, The interpretation of “Civil Rights and Obligations” by the European Court of Human Rights - One More Step Take, видети у Franz Matscher; Herbert Petzold, *Protectiong Human Rights: The European Dimension*, Heymanns Verlag KG, 1988; Филип Лич, *Обраћање европском суду за људска права*, Београдски центар за људска права, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2007, стр. 246.

24 Ј. С. Миленковић, *op. cit.*, стр. 119-131.

25 Душица Палачковић, „Стандард “правично суђење” у стечајном поступку“, *Право и привреда*, бр. 4-6, 2014, стр. 236.

26 Јасна Омејец, *Конвенција за заштиту људских права и темељних слобода у пракси Европског суда за људска права*, Нови информатор, Загреб, 2013, стр. 957.

27 Дона Гомиен, *Кратки водич кроз Европску конвенцију о људским правима*, Савет Европе, 2005, стр. 138.

С обзиром на то да су тема овог рада имовинска грађанска права која спадају како у аутономни појам грађанских права и обавеза, тако и у аутономни појам имовине, а која привредни субјекти могу заштитити пред Судом, систематизоваћемо их у складу са казуистиком Суда.

1. Економски интереси као имовинска грађанска права

У економске интересе у вези са пословањем привредног субјекта спадају Конвенцијом заштићена права која утичу на имовинске интересе подносилаца представке. То може бити право на обављање професије и вођење привредног предузетништва, у које спада и давање дозволе за точење алкохола²⁸, дозволе за вођење клинике²⁹ или издавање дозволе за вођење приватне школе³⁰. Пошто је поседовање дозволе један од најважнијих услова за пословање, Суд је сматрао да дозволе које су у вези са економским интересима подносиоца представке представљају имовину. У једном од случајева, надлежни домаћи орган је повредио ово право подносиоца представке и одузео му дозволу за вођење клинике и обављање професије лекара³¹, док је у следећем случају одузимање дозволе за точење алкохола ресторану представљало неоправдан утицај државе на мирно уживање имовине подносиоца представке.³² Иако у националном праву издавање ове врсте дозвола спада у управни поступак и тиче се управне ствари, Суд је ову врсту поступака сматрао спором о грађанским правима и обавезама, пошто је наведена права суштински сматрао имовинским.

Када је у питању пресуда *Baraona против Португала*, Суд је констатовао да и накнада штете за поступке органа управе спада у грађанска права и обавезе, а орган управе ће бити одговоран уколико не поштује опште принципе грађанске одговорности.³³

У случају компаније, која је поднела представку ради накнаде штете коју су нанели француски органи управе одбијањем да поступи по захтеву за издавање сертификата о регистрацији, којег је компанија поднела зарад пореских олакшица, влада тужене државе позивала се на јавну природу спорног питања. Суд је, међутим, одлучио да ће се поменуто право подвести под конвенцијски појам грађанских права и обавеза. Захтев компаније

28 *Tre Traktörer v. Sweden*, број представке 10873/84, 07.07.1989.

29 *König v. Germany*, број представке 6232/73, 28.06.1978.

30 *Jordebro Foundation protiv Švedske*, Извештај Комисије, 51 D&R.148, 06.03.1987.

31 *König v. Germany*, број представке 6232/73, ст. 92. и 93, 28.06.1978.

32 *Tre Traktörer v. Sweden*, број представке 10873/84, ст. 55, 07.07.1989.

33 *Baraona v. Portugal*, број представке 10092/82, ст. 43, 08.07.1987.

је био економске природе и заснован на наводном кршењу такође економских права, иако је спор био у надлежности органа управе.³⁴

Новчане обавезе се штите Конвенцијом, као део грађанских права и обавеза. Међутим, у случају *Ferrazzini protiv Italije* Суд је констатовао да критеријум постојања новчане обавезе није довољан. Наиме, уколико новчана обавеза настаје према пореском закону, сматраће се да је доминантнија јавноправна природа односа између пореског обвезника и пореских органа, иако су у питању новчане обавезе, које се у осталим случајевима штите Конвенције, али оваква врста не.³⁵

Карактеристике пореских обавеза и социјалног осигурања, које се иначе штите Конвенцијом, сличне су, ако имамо у виду карактер законодавства, обавезност и јавноправу природу органа у чијој су надлежности. Међутим, у случају пореских обавеза Суд је одлучио да је преовлађујући интерес јавни, док је код социјалног осигурања преовлађујући лични и економски интерес. Могуће да је језичак на ваги, попут постојања уговора о раду, однео превагу.

Право на повраћај новца плаћеног на име пореза обухваћено је аутономним значењем појма грађанских права и обавеза.³⁶

Имовином, која се штити Конвенцијом, сматраће се потраживања и дугови, само ако су у довољној мери утуживи, толико да могу бити извршени. С обзиром на аутономност појма имовине, појам се неће ограничавати само на постојећу имовину, већ ће се, на основу праксе Суда, проширити и на легитимна очекивања. Очекивање нотара у вези са хонораром било је заштићено чланом 1. Протокола број 1, пошто се радило о потраживању реализованом по основу пружене услуге. Стога, да би се легитимна очекивања сматрала имовином, „по својој природи морају бити конкретнија од пуке наде“.³⁷

У наведеном смислу аутономности појма имовине, и будући приходи ће чинити његову садржину, али „само ако су већ зарађени или су дефинитивно наплативи“.³⁸

34 *Edition Periscope v. France*, број представке 11760/85, ст. 39. и 40, 26.03.1992.

35 *Ferrazzini v. Italy*, број представке 44759/98, ст. 25-26, 12.07.2001.

36 *National and Provincial Building Society et al v. U.K.*, бр. представке 21319/93, 21449/93, 21675/93, 23.10.1997.

37 *Ibidem*

38 J. Омејец, *op. cit.*, стр. 961.

2. Права интелектуалне својине као имовинска грађанска права

Суд је тек 2005. године изричито укључио право интелектуалне својине у имовинска права која се штите Конвенцијом и Протоколом 1 уз њу, да би се могли заштитити економски интереси њихових титулара.³⁹

Право на патент, као право интелектуалне својине, представља Конвенцијом гарантовану имовину. Али, поступак у коме је надлежни орган дозволио или одбио регистрацију патента, који делује *erga omnes*, није део конвенцијског појма спора о грађанским правима и обавезама, јер представља суштинско питање управе.⁴⁰

Суд је утврдио применљивост права на мирно уживање имовине и када је у питању регистрација заштитног знака.⁴¹

Ауторска и сродна права, чији субјекти могу бити и правна лица, још један су вид конвенцијских имовинских права. Подносилац представке се жалио да му је држава прекршила право да му се призна ауторство на његовом делу, пошто му је, као дизајнеру новог државног грба, држава ускратила новчану накнаду. Разлоге за такав поступак тужена држава је аргументовала тиме што парламент није усвојио оригинални дизајн грба подносиоца представке, већ онај на коме је подносилац са још двојицом стручњака извршио одређене измене. Врховни суд тужене државе је, стога, за аутора дизајна грба прогласио парламент, као наручиоца измена овог ауторског дела. Међутим, Суд је сматрао да је подносиоцу представке као титулару било повређено право на имовину.⁴²

У правној теорији постоји мишљење да ће се, поред права која су до сада ушла под окриље члана 1. Протокола број 1 уз Конвенцију, штитити сви облици права индустријске својине и ауторских и сродних права, пошто она уживају заштиту и на националном, и на међународном нивоу, попут „нових биљних сорти, пословних тајни, лиценце на право интелектуалне својине“.⁴³

39 Laurence R. Helfer, “The New Innovation Frontier? Intellectual Property and the European Court of Human Rights”, *Harvard International Law Journal*, volume 49, number 1, 2008, стр. 12.

40 *Ibidem*.

41 J. Омејец, *op. cit.*, стр. 961.

42 *Dima v. Romania*, видети у L.R. Helfer, *op. cit.*, стр. 14-15.

43 *Ibid*, стр. 13.

3. Облигациона права као имовинска грађанска права

И облигациона права, која се тичу потраживања имовинског карактера, штите се Конвенцијом и чланом 1. Протокола број 1 уз њу.

Односи уговорне природе између приватних лица начелно неће бити заштићени наведеним протоколом. Међутим, уколико је домаће законодавство омогућило да „једно лице може бити произвољно и неоправдано лишено имовине у корист другог лица“, Суд ће овакво мешање државе у право на мирно уживање имовину сматрати посредним сметањем.⁴⁴

4. Стварна права као имовинска грађанска права

Гаранције из Конвенције, које се односе на спор о грађанским правима и обавезама, примењују се и на поступке везане за експропријацију, као и на поступке у вези са добијањем грађевинских дозвола и одобрења везана за некретнине. Ови поступци имају директне последице на право својине у односу на имовину која је у питању, као и на поступке у којима њихов исход има утицај на коришћење или уживање имовине.⁴⁵

Када је подносиоцу представке, у чију корист је донета правноснажна пресуда, држава одбијала њено извршење, како би му вратила одузету непокретност, Суд је утврдио повреду права на мирно уживање имовине, као и право на приступ суду.⁴⁶

У случају *Sporrong and Lonroth против Шведске*, спорно питање се односило на грађевинску дозволу и дозволу за експропријацију, као почетни корак у процесу одузимања непокретности. Суд је конкретно питање испитивао са становишта принципа да се мора поштовати право на мирно уживање имовине и истакао неопходност успостављања равнотеже између потребе заштите општег интереса друштва, са једне стране, и потребе заштите основних права правних субјеката, са друге стране. У сваком случају, оно што је неспорно јесте да је право на својину грађанско право, те се и дозволе за експропријацију и грађевинске дозволе према пракси Суда штите Конвенцијом.⁴⁷ Међутим, има и другачијег става. Према издвојеном мишљењу појединих судија Суда, конкретна права нису део грађанских права и обавеза, јер потпадају под јавно право у пот-

44 Аида Гргић; Звонимир Матага; Матија Лонгар; А. Вилфан, *Право на имовину према Европској конвенцији о људским правима, водич за примену Конвенције о људским правима и протокола уз њу*, Савет Европе, Београд, 2009, стр. 13.

45 *Oerlemans v. The Netherlands*, број представке 12565/86, ст. 46, 27.22.1991.

46 Д. Гомиен, *op. cit.*, стр. 138.

47 *Sporrong and Lonroth v. Sweden*, бр. представке 7151/75, 7152/75, ст. 61-73, 23.09.1982.

пуности и вођена су јавном политиком, не тичу се подносиоца представке као приватног лица, већ као власника земљишта, и нису директно одлучујућа за приватна права, већ за јавна права одређеног града.⁴⁸

У вези са питањем права на имовину, и државина се сматра делом грађанских права и обавеза заштићених Конвенцијом, са становишта да државина представља фактичку власт на ствари. Суд је у одлуци *Сахини против Хрватске* поводом одузимања предмета државине изнео став да се овим поступком штити право субјекта да не буде ометан у свом поседу. Заштита државине подразумева враћање одузетог предмета државине, те је и резултат поступка директно од утицаја на остваривање права, што је и разлог због кога ће овај поступак спадати под конвенцијске гаранције.⁴⁹

Jelena S. MILENKOVIĆ, PhD

**Legal adviser at the State Attorney's Office - the Agency Sector
before the European Court of Human Rights**

COMMERCIAL ENTITIES AS THE APPLICANTS BEFORE THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND PROPERTY CIVIL RIGHTS THEY ARE ENTITLED TO PROTECT

Summary

In the paper the author deals with the analysis of the commercial entities as applicants before the European Court of Human Rights, with the analysis of human rights, guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the violation of which they could complain before the Court, as well as the commercial entities' right to access the European Court through the analysis of their capacity to be a party and litigation capacity.

The second part of the paper is devoted to the analysis of the European Court's case-law on the property and civil rights guaranteed by the European Convention and the Protocol no. 1 to the Convention, which commercial entities are entitled to protect before the European Court.

48 *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, бр. представке 6878/75, 7238/75, издвојено мишљење судије *Sir Vincent Evans*; *Sporrong and Lonnroth v. Sweden*, бр. представке 7151/75, 7152/75, издвојено мишљење судије *Pinheiro Farinha* и остале четири судије, 23.09.1982.

49 Славољуб Царић, *Коментар Конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Параграф Ко Параграф Лекс, Београд, 2012, стр. 54.

For successful protection of human rights before the European Court, the author points out the autonomy of the meaning of the concept of civil rights and obligations, as well as the right to property, which differ in relation to the Serbian legal system.

Keywords: *commercial entities, civil rights and obligations, property rights, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Protocol 1 to the Convention, the European Court of Human Rights.*